

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه ریزی

گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری

**تحلیل فضایی و مکان یابی مراکز خدمات شهری، با استفاده از GIS
(مطالعه موردی شهر جهرم)**

استاد راهنما:

دکتر علی زنگی آبادی

استاد مشاور:

دکتر صفر قائد رحمتی

پژوهشگر:

زهرا صحرا بیان

تیر ماه 1390

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری‌های ناشی از تحقیق موضوع این پایان‌نامه متعلق
به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی

گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری

خانم زهرا صحرائیان تحت عنوان

تحلیل فضایی و مکان‌یابی مراکز خدمات شهری، با استفاده از GIS

(مطالعه موردی: شهر جهرم)

در تاریخ ۲۷/۴/۱۳۹۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه علمی کلی -- به تصویب نهایی رسید.

امضاء
امضاء
امضاء
امضاء
امضای مدیر گروه

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر علی زنگی آبادی با مرتبه علمی دانشیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر صفر قائد رحمتی با مرتبه علمی استادیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر محمود مهدی نژاد با مرتبه علمی استادیار

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر یوسف قنبری با مرتبه علمی استادیار

سپاس ذات بیکران پروردگار را که در لحظه لحظه های زندگی ، حضورش آرامش بخش وجود ماست.

در این مجال شایسته است از زحمات بی دریغ و راهنمایی های حکیمانه ی اساتید فرهیخته و بزرگوار
جناب آقای دکتر علی زنگی آباد ی و جناب آقای دکتر صفر قائد رحمتی
تشکر و قدر دانی نمایم.

از کلیه اساتید معظم دانشگاه اصفهان، به ویژه اساتید گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری که در طول دوران
تحصیل ار محضر آنها بهره مند گردیده ام صمیمانه سپاسگزارم.
همچنین از دوستان و همکلاسی های عزیزم ، خانم ها رستمی، روحانی، احمدی و آقایان خسروی، پورقیومی
کمال تشکر و قدردانی را دارم.

در پایان از نخستین و بزرگترین آموزگاران زندگی، پدر و مادر مهربانم ، که همواره مدیون زحمات و محبت های
بی دریغ شان خواهم بود تشکر و قدردانی می نمایم.

تقدم به عزیزترینم که وجودم با او نشان جلیست

خا زواده عزیزم؛

چکیده

امروزه زندگی در شهرها، با توجه به ساختار فضایی - کالبدی پیچیده مناسبیت ها و فعالیت های اقتصادی - اجتماعی، تعمیق و گسترش تقسیم کار اجتماعی و اقتصادی و نیازهای فزاینده فرهنگی، فراغتی و اجتماعی شهروندان، بیش از هر دوره دیگری وابسته به خدمات است. لذا با توجه به نقش روزافزون فعالیت های خدماتی در نظام شهرنشینی، ضرورت جدیدی در روند برنامه ریزی شهری پدید آمده است و مسأله چگونگی پراکنش مراکز خدماتی و نحوه دسترسی به خدمات این گونه مراکز از اهمیت فزاینده ای برخوردار شده است. سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) با برخورداری از انواع توابع تحلیلی، که امکان تلفیق داده های مکانی و غیرمکانی و همچنین مدیریت و تحلیل توأمان آنها را فراهم نموده است، می تواند به عنوان ابزاری در دست برنامه ریزان شهری باشد.

در شهر جهرم که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، کمبود و توزیع ناعادلانه خدمات شهری (ایستگاه های آتش نشانی، پارکینگ های عمومی، فضاهای سبز، مراکز بهداشتی و درمانی) به شدت احساس می شود. هدف این پژوهش ارائه الگوی مناسب برای مکان یابی خدمات شهری در شهر جهرم می باشد. برای رسیدن به این هدف با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) و به کمک مدل تحلیل سلسله مراتبی (AHP) و مدل هم پوشانی شاخص ها به بررسی توزیع فضایی خدمات شهری شهر جهرم و مکان یابی خدمات جدید برای این شهر پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر توصیفی-تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از طریق مشاهده میدانی، منابع کتابخانه‌ای سالنامه‌های آماری، مطالعه طرح های جامع و تفصیلی شهر جهرم، نقشه های 1/2000 وضع موجود و تفصیلی و نقشه‌های توپوگرافی 1/25000 این شهر بدست آمده است.

یافته های تحقیق نشان می دهد که توزیع فضایی خدمات شهری شهر جهرم در وضع موجود بهینه نیست و با نارسایی‌هایی مواجه می باشد و سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) با قابلیت ها و توانمندی های خود قادر به مکان‌گزینی بهینه مراکز خدمات شهری برای شهر جهرم می باشد.

واژگان کلیدی: توزیع فضایی، خدمات شهری، سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)، مکان یابی، شهر جهرم.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات طرح پژوهش

1-1-1	شرح و بیان مسأله.....	1
2-1-1	اهمیت و ارزش موضوع.....	3
3-1-1	پیشینه پژوهش.....	5
4-1-1	اهداف پژوهش.....	8
5-1-1	فرضیه‌ها و سوال پژوهش.....	9
6-1-1	روش انجام پژوهش.....	10
1-6-1-1	نوع و کاربرد پژوهش.....	10
2-6-1-1	روش جمع آوری داده‌ها.....	10
3-6-1-1	روش بررسی.....	10
7-1-1	کاربرد نتایج پژوهش.....	11
8-1-1	محدودیت‌های پژوهش.....	12
9-1-1	جمع‌بندی فصل اول.....	13

فصل دوم: مبانی نظری

1-2-1	مقدمه.....	14
2-2-1	تعاریف و ادبیات موضوع.....	15
1-2-2-1	برنامه.....	15
2-2-2-2	برنامه‌ریزی.....	15
3-2-2-2	برنامه‌ریزی فضایی.....	16
4-2-2-2	تحلیل فضایی.....	16
5-2-2-2	برنامه‌ریزی توسعه.....	17
6-2-2-2	برنامه‌ریزی شهری.....	17
7-2-2-2	برنامه‌ریزی کاربری اراضی شهری.....	17
8-2-2-2	مدیریت شهری.....	18
9-2-2-2	عدالت اجتماعی و شهر.....	18
10-2-2-2	توسعه پایدار.....	18
1-10-2-2-1	اهداف توسعه پایدار.....	19
2-10-2-2-2	توسعه پایدار و برنامه‌ریزی کاربری زمین.....	19
11-2-2-2	فضای شهری.....	21
12-2-2-2	محدوده خدماتی شهر.....	21

22 خدمات شهری	13-2-2
23 فعالیتهای خدمات شهری	1-13-2-2
23 خدمات بهداشتی محیط	1-1-13-2-2
23 خدمات رفاهی و تفریحی	2-1-13-2-2
24 خدمات حفاظتی و ایمنی	3-1-13-2-2
24 خدمات حمل و نقل عمومی	4-1-13-2-2
24 وظایف خدمات شهری	2-13-2-2
26 دسترسی	14-2-2
26 فضای سبز شهری	15-2-2
27 پارکینگ عمومی	16-2-2
27 ایستگاههای آتش نشانی	17-2-2
28 خدمات بهداشتی - درمانی	18-2-2
28 سیستم اطلاعات جغرافیایی	19-2-2
28 تعریف GIS	1-19-2-2
30 وظایف اصلی یک سیستم اطلاعات جغرافیایی	2-19-2-2
33 نقش سیستم اطلاعات جغرافیایی در مکان یابی	3-19-2-2
33 مکان یابی	3-2
34 معیارهای برنامه ریزی و مکان یابی مراکز خدمات شهری	1-3-2
34 سازگاری	1-1-3-2
34 آسایش	2-1-3-2
35 کارایی	3-1-3-2
35 مطلوبیت	4-1-3-2
35 ایمنی	5-1-3-2
35 سلامتی	6-1-3-2
35 پوشش مناسب	7-1-3-2
36 جانمایی کاربریها برحسب سلسله مراتب و ظرفیت	8-1-3-2
36 بررسی متغیرهای هواشناسی	9-1-3-2
36 بررسی متغیرهای زمین شناسی	10-1-3-2
37 تئوریهای پژوهش	4-2
37 تئوری های رایج در مکان یابی کاربریها	1-4-2
37 تئوری سیستمی	1-1-4-2
39 نظریه مکان صنعتی آلفرد وبر	2-1-4-2

39	3-1-4-2- نظریه هاگسترند.....
40	4-1-4-2- تئوری مکان مرکزی.....
41	5-1-4-2- تئوری جاذبه یا تئوری ویلیام ریلی.....
41	2-4-2- انواع مدل های تلفیق اطلاعات در سیستم مکانی.....
42	2-1-2-4-2- مدل های روی هم گذاری و ترکیب لایه های اطلاعاتی با همدیگر.....
43	2-2-4-2- مدل همپوشانی شاخص ها.....
44	3-2-4-2- پلیگون های تیسن یا ورونوی.....
45	4-2-4-2- مدل بافرینگ و مجاورت.....
45	5-2-4-2- فرآیند تحلیل سلسله مراتبی.....
45	1-5-2-4-2- معرفی روش AHP.....
47	2-5-2-4-2- اصول فرآیند تحلیل سلسله مراتبی.....
47	3-5-2-4-2- مراحل فرآیند تحلیل سلسله مراتبی.....
49	4-5-2-4-2- ایجاد سلسله مراتب AHP.....
49	5-5-2-4-2- مقایسه عناصر تصمیم گیری در قالب دودویی با یکدیگر.....
49	6-5-2-4-2- ایجاد یک درجه بندی کلی از اولویت ها.....
50	7-5-2-4-2- وزن دهی به معیارها.....
50	1-7-5-2-4-2- استفاده از دانش کارشناسی.....
50	2-7-5-2-4-2- استفاده از دانش داده ای.....
50	3-7-5-2-4-2- استفاده از دانش کارشناسی و داده ای به صورت توأم.....
50	8-5-2-4-2- برقراری سازگاری در قضاوت ها.....
51	5-2- جمع بندی فصل دوم.....

فصل سوم: شناخت محدوده مورد مطالعه

53	1-3- مقدمه.....
54	2-3- موقعیت جغرافیایی شهر جهرم.....
57	3-3- جغرافیای طبیعی شهر جهرم.....
57	1-3-3- توپوگرافی (ناهمواری ها).....
57	2-3-3- شیب.....
62	1-2-3-3- جنوب و غرب شهر.....
62	2-2-3-3- نواحی مرکزی شهر.....
62	3-2-3-3- نواحی شمال و شمال شرقی شهر.....
62	4-3- عوامل محدود کننده توسعه شهر.....

63-5-3- مسایل کلی زمین‌شناسی.....	63
63-6-3- وضعیت لرزه خیزی.....	63
64-7-3- وضعیت اقلیم شهر جهرم.....	64
65-1-7-3- بارندگی.....	65
66-2-7-3- دما.....	66
67-3-7-3- رطوبت نسبی.....	67
67-4-7-3- تبخیر و تعرق.....	67
68-8-3- بررسی منابع آب و نحوه تأمین آب شهر.....	68
68-1-8-3- آب‌های سطحی.....	68
70-2-8-3- آب‌های زیرزمینی.....	70
71-9-3- نحوه تأمین آب شرب شهر جهرم.....	71
72-10-3- ویژگی‌های انسانی شهر جهرم.....	72
72-1-10-3- خصوصیات جمعیتی شهرستان جهرم.....	72
72-1-1-10-3- بررسی و تحلیل روند رشد جمعیت شهر (1335-1385).....	72
73-2-1-10-3- تراکم‌های جمعیتی موجود شهر.....	73
76-11-3- بررسی کلیات ویژگی‌های کالبدی شهر.....	76
76-1-11-3- وضعیت کلی بافت شهری جهرم.....	76
76-2-11-3- مشخصات محلات شهر جهرم.....	76
77-3-11-3- بررسی شبکه‌ارتباطی شهر جهرم.....	77
77-1-3-11-3- بررسی سطح و سرانه معابر شهر.....	77
79-4-11-3- تقسیمات کالبدی شهر جهرم.....	79
79-1-4-11-3- بررسی کاربری اراضی موجود شهر جهرم.....	79
84-2-4-11-3- بررسی کاربری اراضی در ناحیه 1.....	84
85-3-4-11-3- بررسی کاربری اراضی در ناحیه 2.....	85
86-4-4-11-3- کاربری اراضی ناحیه 3.....	86
87-5-4-11-3- کاربری اراضی ناحیه 4 (حیدرآباد).....	87
88-12-3- جمع‌بندی فصل سوم.....	88

فصل چهارم: تحلیل فضایی و مکان‌یابی خدمات شهری شهر جهرم

89-1-4- مقدمه.....	89
90-2-4- تحلیل کمی سطوح و مراکز خدماتی شهر جهرم.....	90
93-3-4- تحلیل فضایی و مکان‌یابی مراکز خدمات شهری شهر جهرم.....	93

- 93.....4-3-1- فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP).....
- 94.....4-4- تحلیل فضایی و مکان‌یابی فضای سبز شهری (پارک‌های شهری).....
- 94.....4-4-1- فضای سبز شهری.....
- 95.....4-4-2- بررسی وضعیت موجود فضای سبز شهری در شهر جهرم.....
- 98.....4-4-3- مکان‌یابی فضای سبز جدید.....
- 98.....4-4-3-1- شناسایی معیارها و عوامل تأثیرگذار در مکان‌یابی فضای سبز شهری جدید.....
- 99.....4-4-3-2- ورود عوامل تأثیرگذار به سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS).....
- 99.....4-4-3-3- تهیه لایه‌های اطلاعاتی و انجام تحلیل‌های مکانی جدید.....
- 99.....4-4-3-4- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی.....
- 102.....4-4-3-5- وزن‌دهی به لایه‌های اطلاعاتی.....
- 102.....4-4-4- مراحل انجام روش AHP در محیط GIS.....
- 106.....4-4-5- تطبیق نتایج الگوی مکان‌یابی با واقعیات زمینی.....
- 108.....4-5- تحلیل فضایی و مکان‌یابی مراکز بهداشتی-درمانی شهر جهرم.....
- 108.....4-5-1- مراکز بهداشتی-درمانی.....
- 108.....4-5-2- انواع مراکز خدمات درمانی.....
- 110.....4-5-3- وضعیت موجود مراکز بهداشتی-درمانی در شهر جهرم.....
- 112.....4-5-4- مکان‌یابی مراکز بهداشتی-درمانی.....
- 112.....4-5-1- شناسایی داده‌های مورد استفاده.....
- 112.....4-5-2- ورود عوامل تأثیرگذار به سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS).....
- 113.....4-5-3- تهیه لایه‌های اطلاعاتی جدید.....
- 113.....4-5-4- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی.....
- 115.....4-5-5- مراحل انجام روش AHP در محیط GIS، جهت مکان‌یابی مراکز بهداشتی-درمانی.....
- 115.....4-5-5-1- تبدیل معیارها در قالب لایه‌های رستری و ارزش‌گذاری شده.....
- 115.....4-5-5-2- اجرای دستور AHP در GIS.....
- 115.....4-5-5-3- محاسبه وزن معیارها (CW) و نسبت‌سازی (CR).....
- 116.....4-5-5-4- همپوشانی لایه‌ها با در نظر گرفتن ضریب اهمیت معیارها.....
- 120.....4-5-6- تطبیق نتایج الگوی مکان‌یابی با واقعیات زمینی.....
- 122.....4-6- تحلیل فضایی و مکان‌یابی پارکینگ‌های عمومی شهر جهرم.....
- 122.....4-6-1- پارکینگ‌های عمومی.....
- 123.....4-6-2- بررسی وضعیت موجود پارکینگ‌های عمومی شهر جهرم.....
- 125.....4-6-3- مکان‌یابی پارکینگ‌های جدید.....
- 125.....4-6-3-1- شناسایی داده‌های مورد استفاده.....

125.....	2-3-6-4- شناسایی عوامل تأثیرگذار در مکان‌یابی پارکینگ
126.....	3-3-6-4- ورود عوامل تأثیرگذار به سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)
126.....	4-3-6-4- تهیه لایه‌های اطلاعاتی جدید
126.....	5-3-6-4- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی
131.....	6-3-6-4- ترکیب لایه‌های اطلاعاتی
133.....	7-3-6-4- تطبیق نتایج الگوی مکان‌یابی با واقعیات زمینی
135.....	7-4- تحلیل فضایی و مکان‌یابی مراکز آتش‌نشانی شهر جهرم
135.....	1-7-4- مراکز آتش‌نشانی
135.....	2-7-4- بررسی وضعیت موجود مراکز آتش‌نشانی در شهر جهرم
138.....	3-7-4- مکان‌یابی مراکز آتش‌نشانی
138.....	1-3-7-4- شناسایی عوامل تأثیرگذار در مکان‌یابی مراکز آتش‌نشانی جدید
138.....	1-1-3-7-4- مکان‌های مستعد آتش‌سوزی
138.....	2-1-3-7-4- کاربری اراضی مناسب
138.....	3-1-3-7-4- شیب
139.....	4-1-3-7-4- شبکه دسترسی
139.....	5-1-3-7-4- تراکم جمعیت محلات
139.....	6-1-3-7-4- دور بودن از کاربری‌های ناسازگار
139.....	2-3-7-4- ورود عوامل تأثیرگذار به سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS)
139.....	3-3-7-4- ارزش‌گذاری لایه‌های اطلاعاتی
141.....	4-3-7-4- همپوشانی لایه‌ها با در نظر گرفتن ضریب اهمیت معیارها
143.....	5-3-7-4- ورود وزن نهایی به GIS و ترکیب لایه‌های اطلاعاتی
145.....	6-3-7-4- تطبیق نتایج الگوی مکان‌یابی با واقعیات زمینی
147.....	8-4- جمع بندی فصل چهارم

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

148.....	1-5- مقدمه
148.....	2-5- نتیجه‌گیری از یافته‌های تحقیق
149.....	1-2-5- فضای سبز
150.....	2-2-5- مراکز بهداشتی و بیمارستان
150.....	3-2-5- وضعیت پارکینگ
151.....	4-2-5- مراکز آتش‌نشانی
152.....	3-5- بررسی آزمون فرضیه‌ها و سوال پژوهش

عنوان

صفحه

152.....	1-3-5-آزمون فرضیه‌ها.....
152.....	1-3-5-1- فرضیه اول.....
152.....	1-3-5-2-1- فرضیه دوم.....
156.....	1-3-5-3-1- سوال.....
156.....	4-5- پیشنهادهای کاربردی پژوهش.....
161.....	منابع و مأخذ.....

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

- شکل 2-1- فرایند چرخه‌ای برنامه‌ریزی 16
- شکل 2-2- جایگاه برنامه‌ریزی فضائی 16
- شکل 2-3- برنامه‌ریزی پایدار کاربری زمین 20
- شکل 2-4- ترکیب لایه‌های اطلاعاتی مختلف 31
- شکل 2-5- ایجاد منطقه حائل چندگانه، در اطراف رودخانه‌ها یا دسترسی‌ها 32
- شکل 2-6- چند ضلعی تیسن ساخته شده از روی نقاط نمونه 44
- شکل 2-7- مدل AHP مربوط به معیارها و زیر معیارها 47
- شکل 2-8- نمودار یک نمونه کلی از ساختمان سلسله مراتبی 48
- شکل 3-1- موقعیت سیاسی استان فارس و موقعیت شهرستان جهرم در استان 55
- شکل 3-2- موقعیت جغرافیایی شهر جهرم در شهرستان جهرم 56
- شکل 3-3- جهات شیب عمومی اراضی شهر جهرم 59
- شکل 3-4- نمودار طبقات شیب حوضه آبریز شهر جهرم 60
- شکل 3-5- درصد شیب اراضی شهر جهرم 61
- شکل 3-6- رودخانه و کانال آب شهر جهرم 69
- شکل 3-7- نقشه تراکم جمعیت در شهر جهرم 75
- شکل 3-8- نقشه شبکه معابر شهر جهرم 78
- شکل 3-9- موقعیت نواحی شهر جهرم 80
- شکل 3-10- نقشه کاربری اراضی شهر جهرم 83
- شکل 4-1- پراکندگی و شعاع دسترسی به فضای سبز شهر جهرم 97
- شکل 4-2- نقشه‌های امتیازدهی شده شاخص‌های مکان بهینه استقرار فضای سبز شهری 101
- شکل 4-3- نقشه ارزش‌گذاری نهایی زمین شهری جهت مکان‌یابی فضای سبز 105
- شکل 4-4- مکان‌های پیشنهادی برای ایجاد فضاهای سبز در شهر جهرم 107
- شکل 4-5- نقشه پراکنش فضایی و شعاع دسترسی به بیمارستان و مراکز بهداشتی 111
- شکل 4-6- نقشه‌های امتیازدهی شده شاخص‌های مکان بهینه استقرار مراکز بهداشتی-درمانی 114
- شکل 4-7- ساختار سلسله مراتبی چهار مرحله‌ای مسأله تصمیم فضائی 117
- شکل 4-8- نقشه ارزش‌گذاری نهایی زمین شهری جهت مکان‌یابی بیمارستان 118
- شکل 4-9- نقشه ارزش‌گذاری نهایی زمین شهری جهت مکان‌یابی مراکز بهداشتی-درمانی 119
- شکل 4-10- نقشه مکان‌های پیشنهادی برای ایجاد بیمارستان و مراکز بهداشتی-درمانی در شهر جهرم 121
- شکل 4-11- پراکنش فضایی پارکینگ‌های عمومی شهر جهرم 124
- شکل 4-12- نقشه‌های امتیازدهی شده شاخص‌های مکان بهینه استقرار پارکینگ‌های جدید 130
- شکل 4-13- نقشه ارزش‌گذاری نهایی اراضی شهر جهت احداث پارکینگ‌های عمومی 120

- شکل 4-14- نقشه نهایی مکان‌یابی پارکینگ‌های عمومی شهر جهرم.....121
- شکل 4-15- نقشه پراکنش فضایی و شعاع دسترسی به مراکز آتش‌نشانی شهر جهرم.....123
- شکل 4-16- لایه‌های تهیه شده با توجه به ارزش‌گذاری هر یک از معیارها128
- شکل 4-17- ارزش‌گذاری نهایی زمین‌های شهری برای ایجاد ایستگاه‌های آتش‌نشانی.....130
- شکل 4-18- مکان‌های پیشنهادی برای ایجاد ایستگاه‌های آتش‌نشانی جدید در شهر جهرم.....131
- شکل 5-1- مقایسه سهم مراکز خدماتی در بخش مرکزی و کل شهر جهرم.....138
- شکل 5-2- توزیع فضایی مراکز خدماتی، در شهر جهرم.....139
- شکل 5-3- توزیع فضایی مراکز خدماتی در بخش مرکزی شهر جهرم.....139

فهرست جدول ها

عنوان	صفحه
جدول 1-2- اهداف کلان در برنامه ریزی کاربری زمین.....	20
جدول 2-2- محاسبه وزن ها در روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی.....	48
جدول 3-2- شاخص تصادفی بودن (R.I)	51
جدول 1-3- جهات شیب حوضه آبریز شهر جهرم.....	58
جدول 2-3- از تغییرات بارش ماهانه ایستگاه جهرم.....	66
جدول 3-3- تغییرات دمای ماهانه در ایستگاه جهرم.....	67
جدول 3-4: متوسط رطوبت نسبی سالانه جهرم.....	67
جدول 3-5: متوسط تبخیر و تعرق ماهانه ایستگاه تبخیر سنجی جهرم.....	68
جدول 3-6- پراکندگی جمعیت شهرستان جهرم در نقاط شهری و روستایی و در 6 سرشماری عمومی کشور.....	72
جدول 3-7- چکیده دگرگونی ویژگی های جمعیت و خانوار شهر جهرم در دهه 85-1365.....	73
جدول 3-8- تحولات جمعیت شهر جهرم طی سال های 75-1335.....	73
جدول 3-9- پیش بینی جمعیت شهر جهرم با رشد طبیعی و رشد واقعی تا سال 1400.....	73
جدول 3-10- تراکم جمعیتی نواحی چهارگانه شهر جهرم	74
جدول 3-11- سرانه و سطح معابر شهر جهرم.....	77
جدول 3-12- سطوح و سهم نواحی چهارگانه شهر جهرم.....	79
جدول 3-13- سهم و سرانه کاربری های موجود در شهر جهرم در وضع موجود.....	82
جدول 3-14- سهم و سرانه کاربری های موجود در ناحیه 1 شهر جهرم.....	84
جدول 3-15- سهم و سرانه کاربری های موجود در ناحیه 2 شهر جهرم.....	85
جدول 3-16- سهم و سرانه کاربری های موجود در ناحیه 3 شهر جهرم.....	86
جدول 3-17- سهم و سرانه کاربری های موجود در ناحیه 4 شهر جهرم.....	87
جدول 1-4- سرانه های موجود و ملاک عمل مورد استفاده در طرح های شهرسازی.....	90
جدول 2-4- میزان کمبود کاربری های شهر جهرم در وضع موجود.....	92
جدول 3-4- ویژگی های فضای سبز موجود شهر جهرم.....	95
جدول 4-4- توزیع فضایی فضاهای سبز میان نواحی چهارگانه شهر جهرم	96
جدول 5-4- محاسبه وزن ها در روش فرایند تحلیل سلسله مراتبی.....	102
جدول 6-4- ماتریس مقایسه زوجی معیارهای مؤثر در مکان یابی پارک و فضای سبز شهری.....	103
جدول 7-4- ماتریس مقایسه زوجی معیارهای مؤثر در مکان یابی مراکز بهداشتی.....	116
جدول 8-4- ماتریس مقایسه دوتایی معیارهای مکان یابی پارکینگ های عمومی.....	127
جدول 9-4- محاسبه وزن معیارها و زیرمعیارها با استفاده از مدل AHP برای مکان یابی پارکینگ های جدید.....	128
جدول 10-4- ماتریس مقایسه زوجی معیارهای مؤثر در مکان یابی ایستگاه های آتش نشانی.....	140
جدول 11-4- مراحل وزن دهی به معیارها در مدل AHP برای مکان یابی ایستگاه های آتش نشانی.....	141
جدول 1-5- مقایسه مساحت و تعداد مراکز خدماتی در بخش مرکزی و کل شهر جهرم.....	153

فصل اول

کلیات طرح پژوهش

1-1- شرح و بیان مسأله

در چند دهه اخیر شهرها با سرعت زیادی گسترش یافته و به شهرهای بزرگ تبدیل شده‌اند. این گسترش در مورد کشورهای توسعه نیافته حادتر است. در این میان، رشد سریع شهرنشینی در دنیا در همه شهرها به طور متعادل صورت نگرفته است. بررسی تحولات جهانی در عصر حاضر حاکی از این است که شهر و شهرنشینی با تغییرات بنیادی کمی و کیفی روبرو بوده و در این روند همچنان با سرعت بیش از پیش به جلو در حرکت است. با توجه به پیچیده شدن مسایل و مشکلات آن در ابعاد مختلف ممکن است پیامدهای منفی در پی داشته باشد، زیرا شهرها کانون تمامی تغییر و تحولات بنیادی و جریانات ملی و فراملی می‌باشد. در کشور ما روند شهرنشینی از مسیر اصلی خویش جدا شده که این ندانم کاری‌ها، فقدان برنامه‌ریزی کارآمد، گسترش ارتباطات، افزایش جمعیت، تحولات اقتصادی و سیاسی و غیره باعث پیدایش و گسترش شهرها شده است. یکی از اولین نتایج این پدیده «مهاجرت از سوی روستاها به طرف شهرهاست» که باعث پایین رفتن سطح تولیدات کشاورزی و دامپروری، مشکلات افزایش جمعیت، توسعه ناموزون شهرها، عدم تکافوی تأسیسات شهری و عدم آشنایی روستایی با زندگی شهری و مانند آن می‌باشد (شیعه، 1386: 3).

کاربری‌های خدمات شهری جهت ارایه تسهیلات بهتر برای شهروندان نیازمند یک سری اصول و قواعد علمی مکان‌یابی می‌باشند. این موازین، مکان‌یابی بهینه کاربری‌ها را از لحاظ شعاع دسترسی، سازگاری، همجواری‌های مختلف و یا سنخیت کاربری‌ها با یکدیگر و آستانه خدماتی هر کدام از آنها را مورد تأکید قرار می‌دهد. اعمال چنین معیارهایی در مکان‌یابی نیازمند حجم وسیعی از اطلاعات فضایی، مکانی و توصیفی است که تلفیق و تجزیه و تحلیل آنها با استفاده از ابزارهای جدید در شهرسازی و برنامه‌ریزی همچون سیستم اطلاعات جغرافیایی¹ امکان‌پذیر می‌باشد. با توجه به آنکه شهر، مظهر تعامل انسان‌ها با یکدیگر و محیطی برای ظهور انسان‌اجتماعی است، باید فضایی متعادل را برای رشد و تعالی انسان و جامعه فراهم سازد. دسترسی به امکانات و خدمات شهری به صورت مناسب و اصولی مقوله‌هایی هستند که مدیران شهری برای دستیابی به اهدافی همچون امنیت، سلامت، زیبایی و آسایش شهر آن را سرلوحه مقاصد خود قرار می‌دهند (نسترن، 1380: 84). از آنجایی که می‌توان گفت الگوی استقرار جمعیت کانون‌های زیستی از نظام بهره‌گیری متناسب ظرفیت‌ها و استعدادها موجود تبعیت نکرده و سیمای اسکان جمعیت، تصویر متعادل و مناسب را به دست نمی‌دهد و این الگوی توزیع نامتوازن مراکز شهری، تأثیر بارزی بر روند توسعه شهری بر جای گذاشته است. توزیع جمعیت و خدمات شهری باید متعادل گردد تا در درازمدت به توسعه پایدار شهری منجر شود.

مراکز خدماتی در شهر جهرم متناسب با توزیع جمعیت نیست و تمرکز شدید برخی خدمات در برخی نواحی و کمبود امکانات در برخی دیگر از نواحی شهر باعث بروز مشکلاتی همچون ناهنجاری‌های شدید اجتماعی-اقتصادی، تراکم، ترافیک و توسعه بی‌قاعده شهری گردیده است. با توجه به این که شهر جهرم با مسایلی چون فشردگی بعضی محلات، توزیع نامتعادل فضایی مراکز خدمات شهری، توسعه بدون برنامه، توزیع نامتناسب تراکم جمعیت بین محلات شهر روبرو می‌باشد، نگارنده را تشویق کرده است که تصویری کلی از توزیع فضایی خدمات شهری در شهر جهرم و عوامل آن را رسم و مشخص نماید.

از آنجایی که یکی از وظایف مهم سیستم اطلاعات جغرافیای تصمیم‌گیری با استفاده از اطلاعات به دست آمده از لایه‌های مختلف می‌باشد (Tahsin, 2006: 1077)، می‌تواند نقش بسیار فعالی در مدیریت علمی، تحلیل‌ها و مدل‌سازی جنبه‌های محیطی داشته باشد (Rybaczuk, 2001: 145)، که ضمن فراهم نمودن شرایط زیست محیطی مناسب جهت تعادل بخشی در پراکندگی و تراکم جمعیت، صرفه جویی اقتصادی، بهبود مسایلی همچون کمبود سرانه فضاهای عمومی و ارتقاء کیفیت مدیریت شهری و در نهایت توسعه متوازن و پایدار شهری و